

ALEXANDRU BĂLINTESCU
PERSONALITATE DE SEAMĂ A ARHIVISTICII ROMÂNEȘTI

IONELA NIȚU*

Alexandru Bălintescu s-a născut la 9 ianuarie 1920 în comuna Costești, satul Ferigile, județul Vâlcea, pe aceleași meleaguri unde în 1904 se năștea un alt mare arhivist român, Aurelian Sacerdoțeanu¹.

După terminarea studiilor primare în comuna natală, în 1932 se înscrie la Liceul „Alexandru Lahovari“ din Râmnicu Vâlcea. Din cauza situației materiale precare pe care o avea familia, urmează primele două clase gimnaziale în particular². De abia în anul 1934 reușește să se înscrie la zi la Liceul „Radu Greceanu” din Slatina.

Situația materială extrem de grea a familiei își pune amprenta asupra destinului adolescentului Alexandru Bălintescu, care reușește să-și continue studiile liceale, chiar dacă foarte departe de casă, la liceul de băieți din Satu Mare, ale cărui cursuri le va frecventa între 1935-1937.

Revine în Slatina în 1937 pentru continuarea ultimelor clase de liceu, iar în 1940 susține în fața unei comisii de profesori din Craiova examenul de bacalaureat³.

Anul 1939 avea să aducă o tragedie în familia Bălintescu provocată de moartea tatălui său. Oricât de grea fusese situația materială a familiei de până atunci, dispariția tatălui îl va determina pe tânărul Alexandru să facă eforturi mari pentru a-și putea urma drumul. Tocmai de aceea, în vara anului 1940, întrucât avea nevoie de bani, ca să se înscrie la universitate, a fost nevoit să presteze o muncă grea, ca muncitor necalificat la Fabrica de Cherestea Arnota din comuna Costești⁴.

În toamna aceluiași an îl găsim pe Alexandru Bălintescu student-bursier la Facultatea de Litere și Filozofie din București. Urmează o perioadă extrem de prolifică pentru Bălintescu, care intră în mediile culturale și artistice ale Bucureștiului acelor ani.

Este perioada când leagă prietenii trainice cu diverse personalități: pianistul Valentin Gheorghiu și fratele său violonistul Ștefan Gheorghiu, sculptorul Gheorghe Anghel, Virgil Ierunca, academicianul Ion Coteanu, actorul Vasile Nițulescu ș.a..

* Serviciul Județean Vâlcea al Arhivelor Naționale.

¹ Corneliu Tamaș, Petre Petria, *Alexandru Bălintescu - bibliografie selectivă*, Editura Conphys, Rm. Vâlcea, 1998, p. 5.

² Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Vâlcea (în continuare S.J.A.N. Vâlcea), fond personal *Alexandru Bălintescu*, dosar 1, nenumărat.

³ *Ibidem*.

⁴ Corneliu Tamaș, Petre Petria, *op.cit.*, Editura Conphys, Rm. Vâlcea, 1998, p. 6.

Concomitent, urmează cursurile Conservatorului de Artă Dramatică, dar din cauza condițiilor financiare este nevoit să le întrerupă⁵.

În anul 1945 își termină studiile universitare obținând diploma de licență în specialitatea Filologie modernă din cadrul Universității București. În anul următor se prezintă la examenul pentru ocuparea locului de paleograf la Direcția Generală a Arhivelor Statului⁶. În același an este numit în funcție și apoi promovat ca arhivist, iar la scurt timp arhivist principal. Începe o etapă a vieții sale marcată de dragostea și pasiunea pentru documente, pentru cercetarea și punerea în valoare a informațiilor conținute de acestea.

O influență hotărâtoare asupra destinului său o va avea fără îndoială Aurelian Sacerdoțeanu, directorul Direcției Generale a Arhivelor Statului, consăteanul și ruda sa. Pe parcursul celor peste 20 de ani petrecuți în slujba arhivelor, îl va îndruma, sprijini și sfătui pe mai tânărul său discipol în tainele meseriei, pentru că „...nu există cercetare științifică fără consultarea arhivelor”⁷.

În octombrie 1951 este numit de însuși Aurelian Sacerdoțeanu, șef al Secției Regionale a Arhivelor Statului Vâlcea, punând astfel bazele filialei⁸. Ca arhivist crescut la școala lui Sacerdoțeanu a înțeles că puterea instituției Arhivelor Statului stă în „comorile” pe care le adăpostește.

A început astfel, o puternică campanie pentru aducerea în depozitele proprii a unor fonduri arhivistice importante, a pus bazele colecției de documente istorice, a celei de manuscrise, după cum atestă rapoartele de activitate și informările adresate Direcției Generale a Arhivelor Statului⁹. Sunt preluate documentele Primăriei Râmnicu Vâlcea din perioada 1831-1875, Arhiva „Filip Lahovari” (care și în prezent este cel mai mare și important fond familial păstrat la S.J.A.N. Vâlcea), Banca Râmnicului, arhiva și biblioteca „Ioana Cantacuzino”, arhive judecătorești, bănci, cooperative, documente de stare civilă de la parohii (mitrice), planuri, hotărnicii, arhiva Prefecturii Județului Vâlcea, a Tribunalului Vâlcea etc.¹⁰.

Rapoartele întocmite evidențiază o preocupare constantă a arhivistului Al. Bălintescu. Anume aceea, de a depista în teren și de a aduce în depozitele proprii documente cu valoare istorică mare, manuscrise, sigilii etc. Spre exemplu, în 1952 fuseseră achiziționate aproximativ 2400 documente și 63 manuscrise, toate aduse pe cheltuiala și cu eforturile lui Alexandru Bălintescu¹¹.

Pe lângă greutățile materiale, interveneau și cele generate de natura umană. Unui astfel de episod i-a fost victimă și Al. Bălintescu în 1954, când este reclamat de un profesor din Mălureni- Argeș, cum că prin metode „nejuste, de intimidare” ar fi ridicat de la familia acestuia cinci documente istorice (2 pergamente și 3 documente pe

⁵ *Ibidem*.

⁶ S.J.A.N. Vâlcea, fondul personal *Alexandru Bălintescu*, dosar 23, nenumărat.

⁷ Ionela Nițu, *Correspondență de la Aurelian Sacerdoțeanu către Alexandru Bălintescu despre prezentul și viitorul Arhivelor Statului*, în *Centenar Aurelian Sacerdoțeanu (1904-2004)*, Editura Almarom, Râmnicu Vâlcea, 2004, p. 95.

⁸ S.J.A.N. Vâlcea, fondul personal *Alexandru Bălintescu*, dosar 23, nenumărat.

⁹ *Idem*, dosar 2/1951, f. 3.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, f. 25.

hârtie) din secolele XIV-XVII în anul 1952¹². A urmat o anchetă a Direcției Generale a Arhivelor Statului la ordinul directorului Vasile Maciu, care nu a confirmat cele reclamate. Transpare însă amărăciunea simțită de arhivistul Al. Bălintescu în fața acestei situații, din nota informativă adresată Direcției Arhivelor Statului: „În calitatea subsemnatului de om al muncii care și-a identificat tinerețea și sănătatea cu documentele și arhivele de la cele mai vechi până la cele mai noi, precum și cu numeroase greutăți, lăsăm la justa dumneavoastră apreciere și calificare, reclamația... Documentele au fost primite, nu luate cu forța, prin teroare, sau cu amenințări de dare afară din serviciu, și de miliție și securitate care vine noaptea să te ridice...”¹³.

Din nefericire, nu întotdeauna eforturile unui singur om erau suficiente. Așa se explică de ce s-au pierdut documente de o inestimabilă valoare pentru cercetarea istorică, așa cum au fost documentele aparținând familiilor Pleșoianu și Brătianu (manuscrite, documente, scrisori politice), urcate într-un camion de un funcționar obscur, dar care nu au mai ajuns niciodată în depozitele Arhivelor Statului¹⁴.

Pe lângă greutățile determinate de lipsa personalului specializat, o mare piedică în îndeplinirea menirii principale a arhivelor, aceea de depozitare și punere în valoare a informațiilor din documente, a constituit lipsa unui local adecvat, ca și susținerea insuficientă acordată secției de către forurile superioare.

În raportul înaintat Direcției Generale a Arhivelor Statului, Alexandru Bălintescu își exprima într-un mod extrem de curajos nemulțumirile generate de situația existentă: „abia învățăm să mergem și ni s-a dat drumul să mergem într-o lume care mergea de mult, fără să fim asistați din când în când în momente mai grele. Probleme care s-ar fi putut rezolva direct de sus, au însemnat pentru noi neliniște și enervare continuă. Bunăoară localul; noi am raportat mereu că suntem duși cu vorba, că pur și simplu nu ni se dă nici o atenție sau ni se spune să nu plictisim, dar fără nici un rezultat. Și am fi rămas și acum fără local, dacă nu ne-ar fi ajutat... un fericit concurs de împrejurări...”¹⁵.

Deși a stat puțin timp șef al Secției de la Vâlcea, a reușit să pună bazele acestei instituții și cu eforturi considerabile să aducă o zestre de documente cu care și astăzi Arhivele Vâlcene se mândresc. La plecarea sa preda, conform procesului verbal din 27 iunie 1953: „tot materialul arhivistic (aflat în cele trei depozite: G. Stoianovici, nr. 5, Lenin 144 și depozitul de la Episcopie), conform registrului de arhive, procesului verbal de primire și de predare, inventarelor, rapoartelor și referatelor de pe teren, adreselor și situațiilor centralizatoare înaintate forurilor superioare (80 mss, 16 hrisoave originale pe pergament, 1 pecete atârnată de la Vasile Lupu, 1 suret de la Radu cel Frumos, un hrisov original de la Basarab cel Tânăr etc... în total circa 3600 documente istorice din sec. XV-XIX)... Biblioteca cu 2787 înregistrări pe 1952 și 552 pe 1953, împreună cu toate colecțiile (complete și incomplete) de Monitoare Oficiale, ziare și diferite periodice în diferite limbi, ștampile, foile volante etc.”¹⁶.

¹² Idem, fondul personal *Alexandru Bălintescu*, dosar 32, nenumărat.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Idem, fond *S.J.A.N. Vâlcea*, dosar 2/1951, f. 27.

¹⁵ *Ibidem*, f. 26.

¹⁶ Idem, fond personal *Alexandru Bălintescu*, dosar 22, nenumărat.

În iulie 1953 este transferat în interes de serviciu ca „șef de serviciu” și apoi ca director al Arhivelor Statului din Craiova, unde a funcționat până în 1972¹⁷. Această perioadă a însemnat un salt profesional remarcabil. Publică în 1954, în colaborare *Documente noi în legătură cu răscoala lui Tudor Vladimirescu*, iar în 1957, *Meșteșugari și negustori din trecutul Craiovei*.

Povestea documentelor care au stat la baza volumului din 1954 este foarte interesantă și elocventă pentru modul în care se constituiau fondurile arhivistice sau pentru cum se îmbogățeau colecțiile de documente istorice. Chiar autorul ne-o expune în prefața la lucrarea sa: „În decembrie 1953 s-au găsit întâmplător în podul garajului Sfatului Popular al orașului Craiova, garaj care odinioară a fost grajd al caselor Glogoveanu, circa două sute documente istorice inedite, majoritatea din primele decenii ale veacului al XIX-lea¹⁸.”

Dar lucrarea sa de căpătâi, va fi fără îndoială *Problema țărănească în Oltenia în secolul al XIX-lea* apărută în 1967.

Despre eforturile depuse de Al. Bălintescu pentru elaborarea acestei lucrări stă mărturie însuși Aurelian Sacerdoțeanu, care într-o scrisoare adresată autorului, în 1965, îl sfătuia asupra realizării unei selecții cât mai bune a documentelor și pentru realizarea unui indice al lucrării: În ce privește „Problema țărănească în Oltenia în sec. XIX” material cred că este destul. Selecția este mai grea. Cred că ar trebui să consulți și Arhivele din București (Min. Domeniilor și Împroprietăririle) și Mon. Oficial. Ordinea documentelor nu poate fi hotărâtă decât după alegerea materialului. S-ar putea ivi necesitatea să fie clasate mai întâi pe probleme și în cadrul lor cronologic. Deci asupra acestui lucru vei hotărâ la urmă. Poate vom discuta atunci...Cât privește indicele, principal eu sunt pentru cel general. Cum lucrarea aceasta este specială, greutatea va cădea pe chestiuni și acestea trebuie arătate toate. De aceea ar putea fi un dublu indice de nume (onomastic și toponimic la un loc) și de chestiuni¹⁹.

Publică cataloage de documente, cum sunt: *Arhiva generalului Gheorghe Magheru* (1968), *Documentele Glogoveanu* (1956), *Documente inedite din arhiva C. D. Fortunescu* (1968), *Contribuții documentare la viața și opera lui Constantin Brâncoveanu* (1968), *Descrierea arhivistică a unor manuscrise ecleziastice de la Arhivele Statului Vâlcea* (1972).

Preocupările sale în domeniul cercetării istoriei, lucrările publicate și nu în ultimul rând poziția sa de director al Arhivelor Statului Craiova, l-au adus în contact cu foarte multe personalități. Mărturie stă numeroasa corespondență pe care acesta a purtat-o de-a lungul anilor cu N. Adăniloae, Manole Neagoe, Damaschin Mioc, Dumitru Limona, Aurelian Sacerdoțeanu, Barbu Brezianu ș.a.

Domeniile de interes erau foarte variate, începând cu întocmirea volumelor de documente despre revoluția lui Tudor Vladimirescu, editarea *D.I.R.*, lucrări de heraldică sau publicarea documentelor din arhiva Dumitru Aman. Astfel, într-o scrisoare din 1959, Dumitru Limona de la Arhivele din Brașov îi propunea publicarea

¹⁷ Corneliu Tamaș, Petre Petria, *op.cit.*, Editura Conphys, Rm. Vâlcea, 1998, p. 7.

¹⁸ Al. Bălintescu, Ion Călin, Ion Popescu, *Documente noi în legătură cu răscoala poporului de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu*, Craiova, 1954, p. 5.

¹⁹ Ionela Nițu, *op.cit.*, p. 97.

acestor documente într-un catalog, al cărui studiu introductiv urma să fie întocmit de către Alexandru Bălintescu²⁰.

Dăruirea manifestată de către arhiviștii craioveni, în sensul achiziționării de documente, pentru îmbogățirea cercetării istorice, eforturile depuse de către Al. Bălintescu în acest sens, au fost remarcate încă din acei ani de către istorici, așa cum rezultă dintr-o scrisoare adresată, în 1956 de către Sava Iancovici, menționând cu acest prilej meritul arhiviștilor de la Craiova, de a face achiziții de materiale importante numai în interesul instituției și al științei²¹.

Al. Bălintescu a publicat prea puțin din ceea ce a studiat în arhive și din ceea ce a scris. Așa se explică de ce o parte din studiile și lucrările sale se mai găsesc încă în manuscris așteptând publicarea chiar și după ce autorul lor nu mai este în viață; *Însemnări pe cărți vechi aflate la Filiala Arhivelor Statului Dolj* (o frumoasă prezentare a modalităților de constituire a bibliotecii documentare a Arhivelor Statului Dolj, precum și a celor mai valoroase achiziții), *Oameni de știință și cultură în documentele Arhivelor Statului Craiova* sunt doar câteva din acele lucrări care așteaptă lumina tiparului²².

Toți cei care l-au cunoscut pe Al. Bălintescu vorbesc despre cele două aspecte definitorii ale vieții și activității acestuia: despre arhivistul și istoricul, dar și despre omul de cultură, pasionatul de artă și frumos. Cele două valențe ale personalității sale au coexistat întotdeauna, au încercat să se dezvolte, iar astăzi este greu de spus care a fost mai pregnantă și care a lăsat urme adânci asupra posterității. De altfel, singur se confesa unei coli de hârtie îngălbenită, că de multe ori pleca de la Râmnicu Vâlcea la Craiova sau București, ca să asculte un concert, un spectacol de teatru, sau să viziteze o expoziție de pictură sau sculptură.

În 1972, Al. Bălintescu părăsește Arhivele de la Craiova și se întoarce la Râmnicu Vâlcea, dar nu ca arhivist, ci ca muzeograf principal, șeful Secției de Artă din cadrul Muzeului Județean Vâlcea, unde va activa până la pensionare, în 1982²³. Își va cultiva astfel o mare pasiune, aceea de cunoscător și colecționar de artă.

Student fiind, a cunoscut lumea boemă a Bucureștiului din anii '40, când pune bazele unor relații de prietenie, care vor dăinui întreaga viață. Prietenia cu sculptorul Gheorghe Anghel până la moartea acestuia în 1966, cu Gh. Tomozian, cu pictorii Const. Piliuță, Florian Niculiu, Ioan Vrăneanțu, Horia Bernea ș.a. sunt repere în viața lui Al. Bălintescu.

Mare colecționar, a donat lucrări de artă de o deosebită valoare muzeelor din Craiova și Rm. Vâlcea²⁴.

Dar cea mai mare realizare, visul său de o viață a fost acela de a deschide pe meleagurile iubite ale Costeștiului natal un muzeu. Și va reuși acest lucru în 1970, când avea să inaugureze Colecția de Artă din cadrul Căminului Cultural, Costești, Vâlcea, în care figurează o bună parte din capodoperele lui Gheorghe Anghel, Țuculescu,

²⁰ S.J.A.N. Vâlcea, fondul personal *Alexandru Bălintescu*, dosar 101, nenumărat.

²¹ *Ibidem*.

²² *Idem*, dosar 13 și 17.

²³ *Idem*, dosar 19, nenumărat.

²⁴ *Idem*, dosar 26, nenumărat.

Rodion Gheorghiu și care va deveni în 1974 o secție a Muzeului Județean Vâlcea ca urmare a demersurilor făcute de către donator²⁵.

Nimic nu ar putea exprima mai bine importanța Colecției de la Costești decât chiar cuvintele creatorului ei Al. Bălintescu...*rugăciunea și-a găsit locul. Miracolul casei părintești. Sunt fericit că visul meu prinde viață, o colecție de artă plastică formată exclusiv din bronzurile lui Anghel, aici la Costești la poalele munților, unde numele voievozilor Basarabi sunt încă vii...*²⁶.

A murit în anul 1990, lăsând în urma sa o viață plină, dedicată studiului, cercetării documentelor, dar și frumosului sub toate formele. A fost și rămâne ctitorul Arhivelor din Vâlcea, unul din arhiviștii români de referință ai vremii sale, administratorul și trezorierul arhivelor oltene, un model de profesionalism și dăruire.

ALEXANDRU BĂLINTESCU
GREAT PERSONALITY OF THE ROMANIAN ARCHIVES

Abstract

The article presents a person of figure of Romanian archives, Alexandru Bălintescu. Born in Olt lands, Vâlcea County, he laid the foundations of the State Archives Institution from Râmnicu-Vâlcea and in the second part of his life he led and coordinated the Archives from Craiova.

He performed a great activity in the domain of historical discovery and research, being the author of numerous studies, articles and treatises in the history and archives domain. He had been also very attracted by art contributing to the foundation of the art collection from the Costești Museum, Vâlcea County.

²⁵ Corneliu Tamaș, Petre Petria, *op.cit*, Editura Conphys, Rm. Vâlcea, 1998, p. 7.

²⁶ S.J.A.N. Vâlcea, fondul personal *Alexandru Bălintescu*, dosar 81, nenumărat.